УДК 070:316.77]:81’42:325.3

DOI 10.32840/cpu2219-8741/2024.4(60).5

К. О. Бут

аспірантка
e-mail: kristina.1997but@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6690-588X
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69002

МЕДІАРЕАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК КОЛОНІЗАЦІЙНОГО ДИСКУРСУ (НА ПРИКЛАДІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мета дослідження *– розглянути роль медіареальності в поширенні російського колонізаційного дискурсу на тимчасово окупованих територіях Запорізької області.*

Методологія дослідження*. У процесі дослідження були застосовані такі методи: систематизація, аналіз і синтез, а також дискурсивне дослідження пропагандистських матеріалів так званих окупаційних медіа з тимчасово окупованих територій Запорізької області на предмет поширення колонізаційного дискурсу. Для аналізу були обрані фрагменти газети «Запорожский вестник», «Комсомольская правда» (друковані видання, що поширюються на ТОТ Запорізької області) за літній період 2024 р.*

Результати. *У статті розглянуто вплив медіа на поширення колонізаційного дискурсу, який втілюють окупанти та колаборанти на тимчасово окупованих територіях Запорізької області. З’ясовано, що саме медіареальність як особливий віртуальний простір є одним із провідних інструментів поширення колонізаційного дискурсу, оскільки вона має сильний вплив на формування громадської думки. Проаналізована джерельна база свідчить про те, що для впровадження колонізаційного дискурсу в медійних практиках використовують такі елементи: інструменталізація мови та поширення наративів, які легітимізують колонізаторські практики та сприяють «вивищенню» колонізаторів над іншими; закріплення ідей інакшості щодо представників захоплених регіонів, що впроваджується завдяки стереотипам, частим повторенням одних і тих самих ідей; наголоси на процесах асиміляції, які відбуваються в суспільстві; упровадження певних соціальних практик і нав’язування колонізаторських владних інституцій (наприклад, система освіти); візуальні образи та символи, що сприяють своєрідному затвердженню ролі колонізаторів як покровителів; зміна топонімів у захоплених регіонах тощо.*

Новизна. *У першу чергу, новизна дослідження проявляється в його локальному акценті, оскільки фоку уваги авторки націлений на конкретні території Запорізької області, де видаються видання окупантів, такі як «Запорожский вестник» та «Комсомольская правда». Це дає змогу авторці зробити унікальний внесок у розуміння місцевої специфіки інформаційної війни, яку веде окупаційна влада. Крім того, авторка досліджує медіареальність як засіб колонізаційного дискурсу, аналізуючи способи впливу пропаганди на формування громадської думки та ідентичності. Огляд таких методів, як мовна інструменталізація, наративи «іншості» та зміни топонімів, є досить інноваційним підходом у дослідженнях, що торкаються теми деколонізації та інформаційної війни. Таким чином, новизна статті полягає у поєднанні локального підходу, комплексного аналізу медіареальності та практичної значущості результатів дослідження для контрпропаганди та інформаційної безпеки України.*

Практичне значення. *Результати дослідження медіареальності на тимчасово окупованих територіях Запорізької області допоможуть краще зрозуміти, як інформаційні інструменти використовуються для формування громадської думки та маніпуляції свідомістю населення. Це може бути корисним для розробки ефективних контрзаходів у боротьбі з пропагандою та реінтеграції громадян на тимчасово окупованих територіях. Крім того, висновки статті можуть допомогти державним органам і експертам у сфері інформаційної безпеки розробити стратегії протидії дезінформації та пропаганді на окупованих територіях, що є критично важливим для захисту національних інтересів України.*

Ключові слова: *пропаганда, колонізаційний дискурс, медіареальність, інформаційна війна, тимчасово окуповані території Запорізької області, медіаграмотність, критичне мислення, ідентичність, деколонізація, наративи.*

І. Вступ

Окупаційна політика росіян на тимчасово окупованих територіях характеризується не тільки фізичним захопленням населених пунктів і силовим впливом на громадян, але й активною інформаційною діяльністю. За допомогою засобів масової інформації російські загарбники створюють

© Бут К. О., 2024

нову «реальність», в якій вони проголошують тимчасово окуповані території «новоприєднаними» та наголошують на тому, що ці землі мають історичний зв'язок з Росією. Загалом інформаційна політика, яку впроваджують росіяни на тимчасово захоплених ними територіях, відрізняється своїм яскравим ідеологічним забарвленням й елементами колонізаторської риторики. Усі ці заходи направлені на «стирання» української ідентичності наших громадян і привласнення української історії та культури до так званого «спільного» російського спадку.

Для того, щоб протистояти таким розмиванням історичного контексту та намаганням знищити українську ідентичність, важливо простежити, яким чином Росія впроваджує колонізаційний дискурс на тимчасово окупованих територіях. У тому числі дослідити, які інструменти для цього використовуються, і спробувати осягнути потенційний вплив медіареальності, яку творять окупанти, на наших громадян у контексті майбутньої реінтеграції тимчасово окупованих територій.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета статті – розглянути роль медіареальності в поширенні російського колонізаційного дискурсу на тимчасово окупованих територіях Запорізької області (на прикладі новин, що поширюються на тимчасово окупованих територіях Запорізької області).

У процесі дослідження були застосовані такі методи: систематизація, аналіз і синтез, а також дискурсивне дослідження пропагандистських матеріалів так званих окупаційних медіа з тимчасово окупованих територій Запорізької області на предмет поширення колонізаційного дискурсу. Для аналізу були обрані фрагменти газети «Запорожский вестник» (друковане видання, що поширюється на ТОТ Запорізької області).

III. Результати

Повномасштабна війна Росії проти України чітко продемонструвала потужну роль, яку відіграють засоби масової комунікації у формуванні впливу на громадську думку. Фейкові повідомлення, дезінформація, вирвані з контексту новини – усе це лише кілька інструментів ведення інформаційної війни проти України. Однак, ці інструменти мають спільну мету: конструювання нової медійної реальності щодо війни та воєнних злочинів росіян на землях незалежної держави України, а також – своєрідна легітимізація окупації українських територій.

Російська влада, – як у теперішньому, так і в минулих століттях, – має імперіалістські амбіції та веде свідому колонізаційну політику, що підкреслює ізраїльський науковець А. Гордон: «Такі величезні володіння та така успішна колонізація, яка привела Росію до Тихого океану, створили у російської влади, як минулої, так і теперішньої, свідомість, типову для метрополії. Тому будь-який вихід колишніх колоній, таких як Естонія, Латвія, Литва, Грузія та Україна, був болючим для імперської свідомості російської влади. Війну Росії в Україні слід розглядати як боротьбу між метрополією та колонією» [7]. Разом із тим, російські високопосадовці воліють радше не визнавати цей факт відкрито, а навпаки, усіляко протистояти цим твердженням у публічних площинах: «Говорячи про колоніалізм, російські чиновники традиційно обирали шлях заперечення власного колоніалізму та звинувачення інших у цьому. «Наша країна не заплямувала себе кривавими злочинами колоніалізму», – писав міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров у своїй програмній статті, опублікованій у липні 2022 р. в кількох газетах на африканському континенті в рамках російської інформаційної кампанії, що супроводжувала візит Лаврова до Африки» [8]. Що стосується України, вона стала та триває щонайменше з XVII ст.

Про сучасну колонізаторську політику російської влади писали Г. Андерсен, Т. Вікс, С. Величенко, Л. Гардінг, А. Гордон, П. Долганов, О. Забірко, М. Еріставі, Дж. Кліер, Д. Колодзейчик, Г. Котюк, М. Лук'янов, С. Люерман, К. Оксамитна, Я. Потапенко, М. Свєженцев, Дж. Р. Стейплс, С. Сумленний, Е. Томпсон та ін. Ці науковці неодноразово звертали увагу на те, що російський колоніалізм відрізняється від відомого західному світу, оскільки він характеризується «повзучим» шляхом колонізації земель. Крім того, осмислені та досліджені західним світом колонії віддалених земель відрізняються географічним розташуванням, адже у випадку російської колонізаційної політики вплив здійснюється на сусідні країни.

Різноманітні дослідження у сфері дискурсу допомагають глибше усвідомити вплив колонізаційного дискурсу на формування ідентичності колонізованих народів, на співвідношення влади метрополії та колоній, на соціальні відносини між поневоленими народами і колонізаторами, а також на його існування в сучасному світі.

Так, до прикладу, теорія дискурсу М. Фуко підкреслює зв'язок між знанням і владою, стверджуючи, що дискурс формує соціальні реальності та ідентичності [6]. Ця теорія важлива в контексті дослідження колонізаторських процесів, адже, як було вказано нами раніше, колонізатори створюють дискурси, які виправдовують їхню владу та домінування, формуючи уявлення про колонізовані народи як «інших», зазвичай меншовартісних і не цивілозованих. Теорія постколоніального дискурсу вказує на те, яким чином і в якому вигляді колоніальні структури влади продовжують існувати в сучасному світі через мову, культуру та ідентичність. Науковці, що працюють у цій галузі дослідження (до прикладу, Е. Саїд), аналізують формування західними наративами образу Сходу, а відповідно, і вплив цього образу на політичні та соціальні відносини між країнами залежно від їх світогляду. Варто також згадати феміністичний дискурс,

адже чимало науковиць досліджують, як колонізаційні процеси впливають на жінок і гендерні відносини. Науковиці доходять висновків, що колонізація не лише економічно та політично пригнічує жінок (окремої уваги заслуговують дослідження гендерно зумовленого насильства та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом), а й формує гендерні стереотипи та ролі. Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує соціолінгвістичний дискурс, адже в цьому напрямі дослідники вивчають, як мова використовується в колонізаційних контекстах для підтримки або критики влади. У контексті колонізаційної політики Росії щодо України важливо приділяти увагу дослідженню мовних, літературних і медійних практик, які легітимізують загарбницьку політику щодо українських земель.

Останні (медійні практики) активно використовуються росіянами для поширення колонізаційних ідей та стереотипів, формуючи уявлення про Росію як метрополію та росіян як цивілізованих і освічених громадян, а інші – так звані «братні народи» – як ті, що є нижчими, меншовартісними. Це робить внесок у своєрідну легітимізацію їхньої влади. Саме тому дослідження колонізаційного дискурсу завжди вимагають критичного аналізу контенту медіа для того, щоб виявляти приховантй ідеологічний вплив і нав'язані стереотипи, які впливають на суспільну свідомість.

Опрацювавши наявну джерельну базу щодо особливостей і складників колонізаційного дискурсу, нам вдалося підсумувати, що він складається з: мови та наративів, які легітимізують колонізаторські практики та сприяють «вивищенню» колонізаторів над іншими; закріплення ідей інакшості щодо представників захоплених регіонів, що впроваджується завдяки стереотипам, частим повторенням одних і тих самих ідей; наголосів на процесах асиміляції, які відбуваються в суспільстві; упровадження певних соціальних практик і нав'язування колонізаторських владних інституцій (наприклад, система освіти); візуальних образів та символів, що сприяють своєрідному затвердженню ролі колонізаторів як покровителів; зміни топонімів у захоплених регіонах тощо.

Зауважимо, що наші дослідження колонізаційного дискурсу росіян на тимчасово окупованих територіях є системними. За допомогою джерел у тимчасово окупованих населених пунктах Запорізької області ми отримуємо доступ до друкованих видань, що поширюються в зазначеному регіоні, й аналізуємо їх: зокрема, розглядаємо їх у наукових дослідженнях і практичній журналістській роботі – на сайті «Медіаграмотність у регіонах України». Це дозволяє нашому дослідженню мати ширший контекст, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та спостерігати динаміку комунікації окупантів. У рамках конкретно цього дослідження ми охопили матеріали газети «Запорожский вестник», «Комсомольская правда» (друковані видання, що поширюються на ТОТ Запорізької області) за літо 2024 р. (з 30 травня до 8 вересня 2024 р.).

1. Свій колонізаційний дискурс росіяни впроваджують під гаслами поширення ідей «русского мира» як новітньої імперії. Підвалинами для просування «русского мира» є **наративи**, які характеризуються емоційним забарвленням, одноманітністю та частим використанням різними медіа для закріплення їх у суспільній свідомості. Серед таких наративів варто відзначити: наратив про єдиний або ж «братній народ» (що стосується не лише українців); «Криму краще в Росії, ніж в Україні», а також так звана «Кримська весна», «Україна вас кинула», «Свої проти чужих», «Ми проти них» або ж «Захід – ворог, який хоче знищити Росію та традиційні цінності», «Україна – неспроможна держава» тощо [1]. Детальніше наративи, що поширюють росіяни на тимчасово окупованих територіях, авторка оглядала в попередній роботі – «Пропаганда та медіареальність як інструменти у веденні інформаційної війни: локальний вимір» [2]. У ній ми дійшли таких висновків: «Локальні матеріали російської пропаганди свідчать про багатоплановість, різноманітність та гнучкість пропаганди як інструменту у веденні інформаційної війни. Локальність, точковість застосування пропагандистських матеріалів вказують на націленість їх не тільки і не стільки на громадян Росії, скільки на громадян України, які опинилися в умовах тимчасової окупації» [2], що підтверджує думку про те, що ці зусилля направлені на впровадження колонізаційної політики щодо українських громадян.

Наведемо лише кілька прикладів просування вищезгаданих **наративів** з означеної нами вибірки, які дозволять продемонструвати способи їх відтворення: «Ми не ділимо хлопців і дівчат за регіонами, вони всі – наші» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 33 (231), вересень 2024); назва постійних рубрик газети «Комсомольская правда» – «Ми – Росія» та «Одна країна»; «День нашої рідної Росії», «Ми різні, але однаково любимо нашу Батьківщину» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024)); «Домовлятися з такою публікою (про Україну та мирні перемовини. – *Авт.*) дуже важко, обманюють на кожному кроці. Говорять одне, а діють інакше. Це сумно» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024); «Зеленський більше нелегітимний. Зеленський своєю відмовою від виборів президента спровокував жорстку політичну кризу та завів Україну у глухий кут. На відміну від Росії, де абсолютно чітко визначились з нинішнім статусом Зеленського – МЗС РФ заявив, що Зеленський «главар» київського режиму, легітимність якого піддається сумнівам на Україні», на Заході продовжують мусолити цю тему» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024); «Микито, ти народився вже

при Україні, навчався у школі, коли насаджувався український націоналізм і русофобія. Як ти зберіг любов до російської культури, до Росії?» («Запорожский вестник» № 22 (71), 30 травня 2024); «Володимир Путін нагадав, що процес перемовин у свій час починався у Мінську за ініціативою російської сторони, потім був перенесений у Стамбул, однак, усі домовленості українська сторона проігнорувала» («Запорожский вестник» № 22 (71), 30 травня 2024); «Російський лідер попередив НАТО про подальшу ескалацію напругу. Наслідки безвідповідальних рішень західних політиків можуть бути лякаючими» («Запорожский вестник» № 22 (71), 30 травня 2024); «Друзі Росії на Сході та Заході» («Запорожский вестник» № 22 (71), 30 травня 2024) тощо. Наочніше можна побачити на рис. 1.

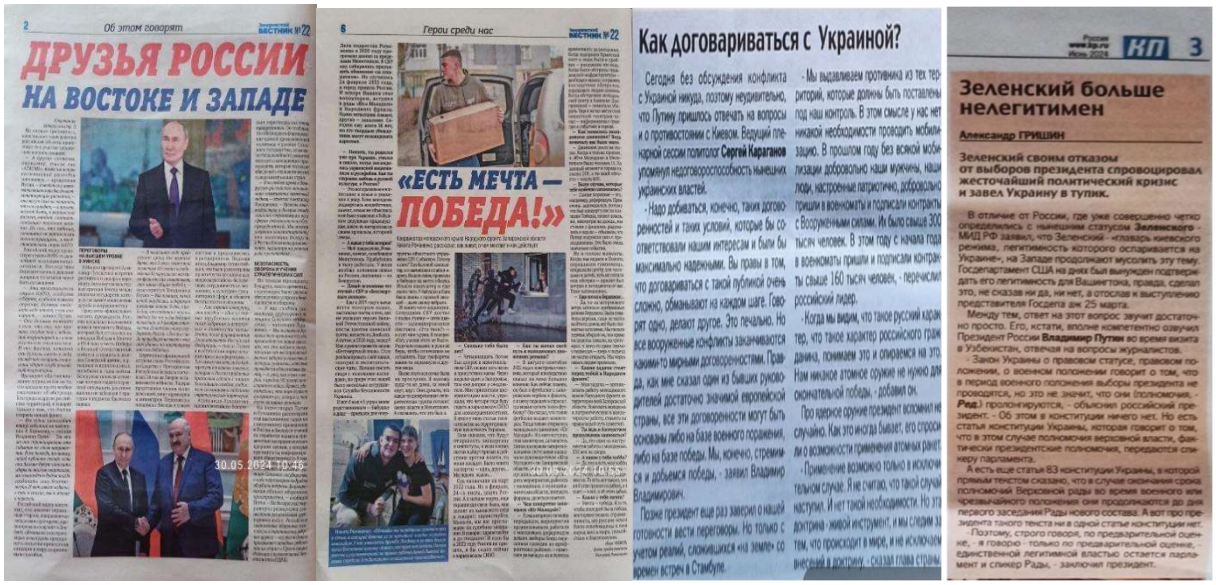

Рис. 1. Прояви наративів у проаналізованій вибірці [3], [4]

2. **Російська мова** у медійних практиках теж виступає інструментом упровадження колонізаційної політики. За проаналізований період літнього сезону 2024 р. ми спостерігали кілька прикладів інструменталізації мови та літератури. Одним із найяскравих прикладів є матеріал «За російську мову стоїмо стіною» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024; рис. 2).

Рис. 2. Прояви інструменталізації мови в проаналізованій вибірці [3; 4]

3. Також у проаналізованих газетах присутні **закріплення ідей інакшості щодо представників захоплених регіонів**, що впроваджується завдяки стереотипам, частим повторенням одних і тих самих ідей. У попередніх прикладах з наративами ми уже помітили цитати, які спрямовані створити враження про українців як нібито ненадійних і оманливих: «Домовлятися з такою публікою дуже важко, обманюють на кожному кроці. Говорять одне, а діють

інакше. Це сумно» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140); «Я не розумію, як люди так вчиняють. Це ж Пушкін. Це ж культура. Нічого спільного з бойовими діями, з політикою. Не можна все змішувати, а ці дурні все змішують» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024); «Це, звісно, приголомшливе невігластво (про демонтаж пам'ятників. – *Авт.*) і нерозуміння, де вони живуть, що роблять і що за цим слідуватиме» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140), червень 2024); «Ще радянські курорти при сучасній Україні "хаотично та безконтрольно забудували"» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)).

4. Окрему увагу також варто приділити риториці, що стосується **«зверхності», домінуванню росіян на тимчасово окупованих територіях**: так, до прикладу, у проаналізованих виданнях зустрічались такі формулювання: «Помічники з усієї Росії. Відновити інфраструктуру міст, сіл і селищ допомагають регіони-шефи» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «На допомогу нашим медикам. У регіон приїхали лікарі Федерального центру медицини катастроф» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «1,5 млрд рублів – Донбасу і Новоросії» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Майстри з Дагестану й Архангельську доводять до ладу нашу інфраструктуру» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Для молоді Новоросії створюються всі умови особистісної та професійної самореалізації» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Майстри з Томську, Карелії й Осетії приводять установу до ладу» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Шефство над Приазовським райооном ми взяли за дорученням президента. Ми усі – одна велика російська родина. Багато позитивних змін відбулося у Приазовському районі завдяки нашій спільній роботі і дружбі» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Шефи продовжують давати нове життя нашим будинкам культури, які довгі роки були зруйнованими <…> Завдяки шефському регіону у Будинку культури відремонтували фасад, встановили пластикові вікна, двері, підлогу» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Автори масштабних малюнків приїхали у наше місто з Підмосков'я, Єкатеринбургу та Йошкар-Оли» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Дякуємо нашим будівельникам. Крок за кроком в області налагоджується мирне життя» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 29 (203)); «До нас приїжджають лікарі з усієї Росії» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 29 (203) тощо. Загалом словосполучення «взяти шефство над областю», «шефи з певного регіону» тощо зустрічаються в кожному випуску проаналізованої нами вибірки. Вважаємо, що така риторика збігається з метою формування позитивного іміджу колонізатора як такого, що несе в захоплені регіони «цивілізацію» та просвіту. Наведемо кілька прикладів візуалізації таких матеріалів на рис. 3.

Помощники со всей России

Татьяна ТИХОНОВА

Восстановить инфраструктуру городов, сел и поселков помогают регионы-шефы.

ВОДА БЕЗ ПЕРЕБОЕВ

ОСВЕЩЕНИЕ, ОБНОВЛЕНИЕ ДК И СПЕЦТЕХНИКА

СПРАВИТЬСЯ К 1 СЕНТЯБРЯ

Ремонтируют школы и водопровод

Анна ШИЛЯЕВА

Мастера из Дагестана и Архангельска приводят в порядок нашу инфраструктуру.

«ПРОСИ, А РЕБЯТА СДЕЛАЮТ»

НЕ ВИДЕЛИ РЕМОНТА 30 ЛЕТ

«ДАЖЕ ЛОЖКИ НОВЫЕ»

БУДЕМ С ВОДОЙ

Рис. 3. Прояви формування позитивного іміджу колонізаторів [3; 4]

5. У проаналізованих текстах також присутні **наголоси на процесах асиміляції та формування «єдиного російського простору»**, які відбуваються в суспільстві. Це підтверджують такі цитати: «У 2023 році ми показали, що Запорізька область рівна серед рівних» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Вирішено раз і назавжди: Запорізька область з Росією» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154), червень 2024); «Ми всі – одна родина» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Жителі Запорізької області – рідні люди» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)) тощо. В одному матеріалі

(інтерв'ю з підлітком з Мелітополя Микитою Романенко, який ще до початку повномасштабного вторгнення відрізнявся проросійською позицією і до якого у 2020 році «навідувалось» СБУ) у хлопця питають, чи були випадки, пов'язані з молодіжним рухом, які він особливо запам'ятав. На що він відповідає: «Найбільш хороші – це, наприклад, референдум. Прям дуже запам'ятався, тому що у нас був концерт на площі Перемоги, пішов дощ, але незважаючи на дощ, ми стояли з прапорами, раділи та чекали – оголосили, що Путін підписав указ про приєднання. Це була дуже визначна подія» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Жителі Запорізької області – рідні люди» («Запорожский вестник» № 22 (79); «Запорізька область другий рік поспіль відзначає День Росії як офіційне свято. Й без перебільшення можна сказати: цей день у нашому регіоні з кожним роком все більше люблять і чекають, адже це свято нашої рідної країни, бути з якою ми вирішили самостійно» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 21 (147)); «Ми різні, але однаково любимо свою Батьківщину» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 21 (147)) тощо (рис. 4).

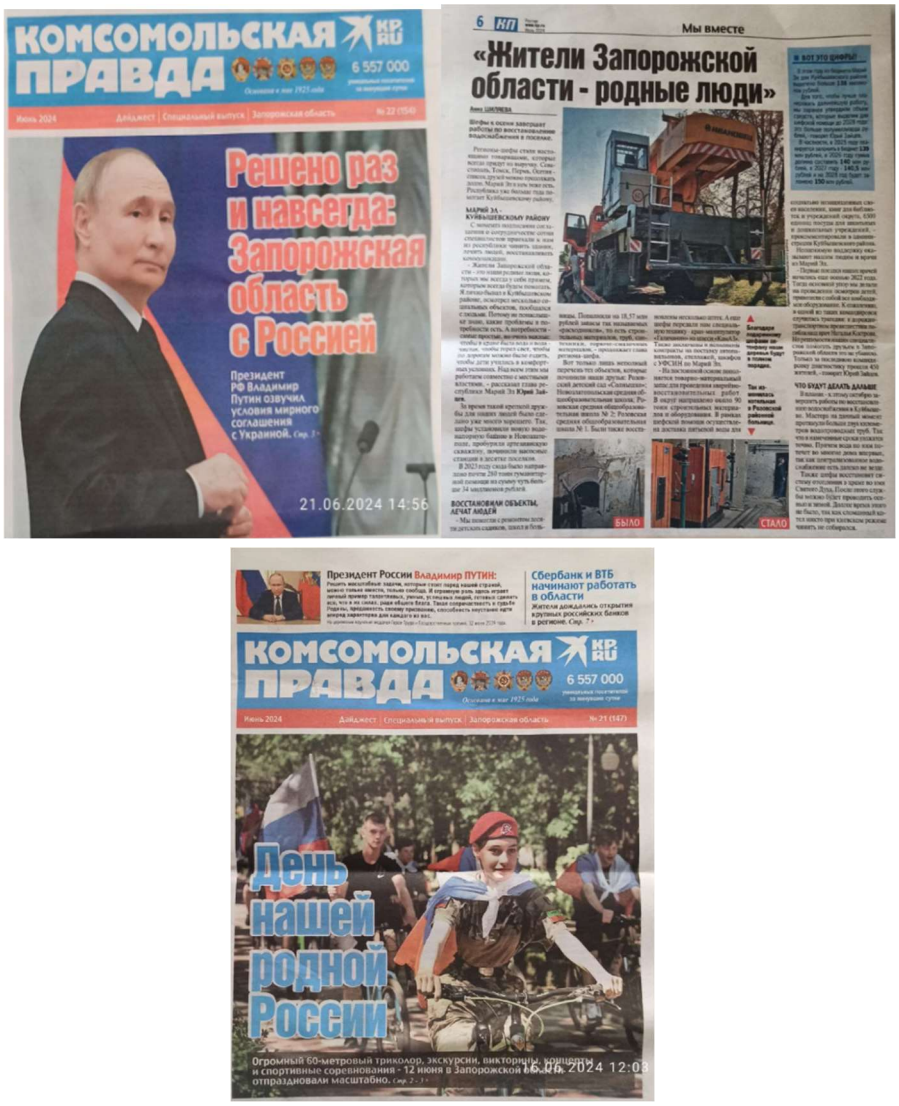

Рис. 4. Прояви наголосів на процесах асиміляції [3; 4]

6. Тривожними є приклади **стирання української ідентичності та намагання проголосити українську історію складником російської**. Так, до прикладу, заповідник «Кам'яна Могила», що знаходиться в Мелітопольському районі, називають «Це ж російський Стоунхендж!» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 22 (154)); «Давній кочовий город скіфи існували у VIII–IV століттях до нашої ери. На території сучасної Росії (у тому числі і нинішньої Запорізької області скіфи поселилися на землях, розташованих навкруги Чорного моря, попередньо вигнавши інший кочовий народ – кіммерійців» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 20 (140)); «Ми, жителі Запорізької області, пам'ятаємо особливе відчуття радості, коли через довгі роки повернулись на Батьківщину, у сім'ю, ставши єдиним цілим зі своїм народом» («Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 21 (147)) тощо (рис. 5).

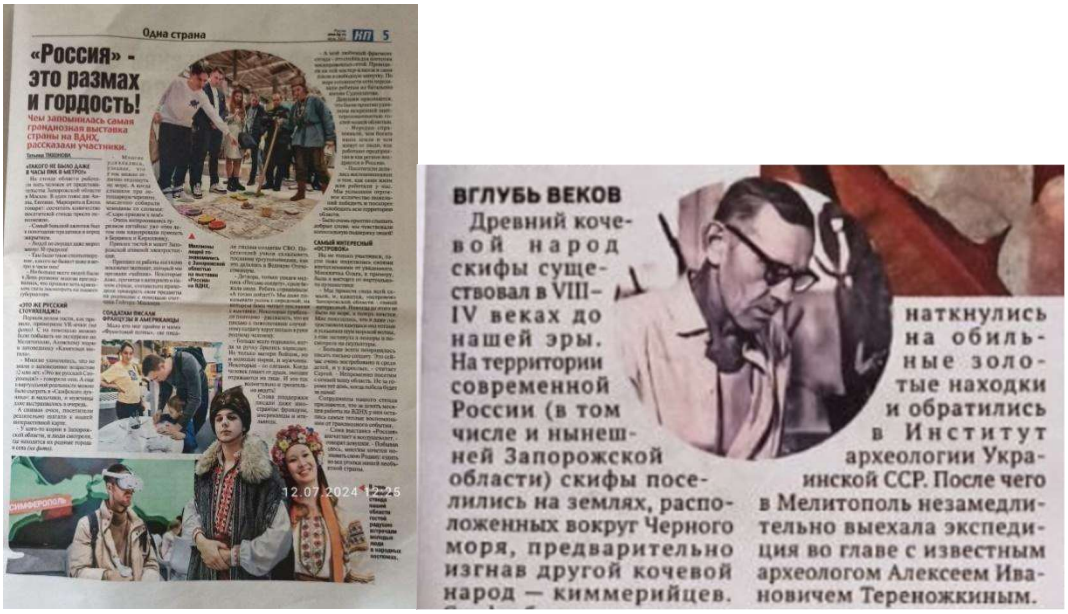

Рис. 5. Прояви стирання ідентичності та переписування історії [3; 4]

7. Показовими є також **медійні й освітні практики, які направлені на виховання «правильного» настрою серед дітей і підлітків**. Прикметно, що деякі із цих практик є воєнізованими. Про це попереджав голова Запорізької ОВА Іван Федоров у своєму офіційному телеграм-каналі: «Окупанти перебудовують навчання на ТОТ Запорізької області на воєнні потреби. Освіта на захоплених територіях давно знищена – залишилася тільки пропаганда. <…> замість знань дають ідеологію – змушують вчитися за російськими програмами, які транслюють кремлівські наративи; організовують лекції «ветеранів сво» для популяризації загарбницької війни кремля» [5]. Наведемо лише кілька прикладів з проаналізованої вибірки: «Цілорічний молодіжний освітній центр «Маяк» призначений для створення умов особистісного зростання та професійного розвитку молоді, становлення лідерів суспільної думки історичних суб'єктів РФ і відродження регіонів Донбасу та Новоросії» («Запорожский вестник» № 30 (79), 25 липня 2024); «Літо, дружба, традиції «Артеку» <…> За задумкою ми штурмуємо будівлі» (Комсомольская правда» / Дайджест. Спеціальний Випуск. Запорізька область, № 25 (175)). Також показовим є матеріал, про проросійського підлітка з Мелітополя, про який ми згадували попередньо, в якому хлопця називають героєм нашого часу і всіляко підкреслюють його роботу з підлітками і виховання їх «у правильному руслі». Звернімося до рис. 6 для наочнішого розуміння проблематик матеріалів.

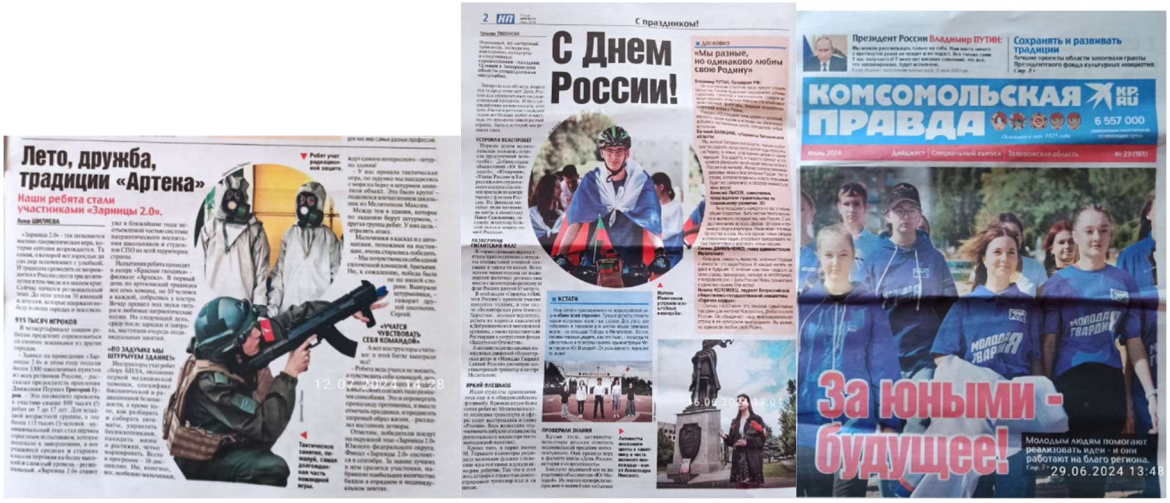

Рис. 6. Приклади фігурування молоді у пропагандистських матеріалах [3; 4]

8. Що стосується **впровадження певних соціальних практик і нав'язування колонізаторських владних інституцій**, у кожному випуску проаналізованої вибірки була розміщена інформація, яка стосується цього блоку. До прикладу, «стандартизація» післядипломного навчання педагогів за єдиним російським стандартом; складання випускниками на тимчасово окупованих територіях ЄДЕ (Єдиного державного екзамену); відкриття російських

банків; перехід на систему російського електронного документообігу в медичній сфері; упровадження особливої системи соціальної політики за аналогом російської, робота у сфері молодіжної політики тощо. Найкраще підтвердження цієї тези можна побачити на рис. 7.

Рис. 7. Приклади нав'язування колонізаторських владних інституцій [3], [4]

9. Візуальні образи відіграють важливу роль у побудові колонізаційного дискурсу. І для цього окупанти використовують не тільки фотографії та малюнки в газетах, а й безпосередні малюнки в тимчасово окупованих містах Запорізької області. Так, на рис. 8 можна помітити приклади великих муралів, якими художники з різних регіонів Росії (Підмосков'я, Єкатеринбурга та Йошкар-Оли) розмалювали будівлі в Енергодарі. Такі візуальні образи, на нашу думку, сприяють стиранню української ідентичності та насаджуванні колонізаторської зверхності.

Рис. 8. Мурал в Енергодарі, створений російськими художниками [3; 4]

10. Окреме місце в насадженні колонізаційного дискурсу посідають зміни топонімів і урбаністичних практик пам'яті: перейменування вулиць, знищення (або встановлення) пам'ятних дошок, приурочених тим або іншим історичним постатям чи подіям тощо. Вочевидь, окупанти не могли залишити в тимчасово окупованих містах і селах Запорізької області назви вулиць, що пов'язані з українською ідентичністю. Так, до прикладу, у газеті «Запорожский вестник» зустрічається замітка, присвячена перейменуванню вулиць: «"Яндекс.Карти" прибрали назви вулиць у Запорізькій області, пов'язані з ідеологією націоналізму. Про це повідомив губернатор регіону Євген Балицький: "Протягом кількох років український режим перейменовував вулиці та площі у Запорізькій області у рамках «декомунізації». У 2022–2023 роках було ухвалено рішення повернути історичні назви, але зміни не були внесені до "Яндекс.Карти". Міністерство цифрового розвитку надіслало листа до "Яндекса" для актуалізації топонімів, і тепер усі назви відображаються коректно. Наприклад, у Мелітополі вулиця, перейменована на честь Дмитра Донцова, тепер має ім'я Павла Судоплатова. Також з'явилася вулиця Дарії Дугіної» («Запорожский вестник» № 35 (84), 29 серпня 2024). Примітно, що одна з вулиць тимчасово окупованого Мелітополя носить ім'я Дар'ї Дугіної – пропагандистки та ліквідованої доньки одного з відомих ідеологів російської колонізаторської політики Олександра Дугіна.

Усе це – не вичерпний і всеохопний приклад аналізу російської колонізаторської риторики. Утім, навіть короткої вибірки за літній період 2024 р. достатньо для того, щоб сформувати невтішні висновки: робота з насадження російської пропаганди та стирання української ідентичності на тимчасово окупованих територіях ведеться системно та професійно. Навіть на перший погляд

звичайні замітки про життя в цих населених пунктах несуть приховані меседжі про зверхність росіян як колонізаторів і поширюють стереотипи та вороже ставлення до України. Усе це – важливі чинники, на які потрібно буде звертати увагу при реінтеграції громадян на тимчасово окупованих територіях. Тому подібні дослідження мають перспективу та практичну цінність.

IV. Висновки

У цьому дослідженні ми розглянули медіареальність як критично важливий складник колонізаційного дискурсу на прикладі тимчасово окупованих територій Запорізької області. Аналіз інформаційних матеріалів, поширюваних на цих територіях, свідчить про те, що російська пропаганда активно використовує медіа як інструмент для легітимації окупації, створення альтернативної реальності та конструювання імперських наративів. Через штучне створення умов інформаційного вакууму, підміну понять і спотворення історичних фактів окупанти намагаються нав'язати місцевому населенню образ Росії як «визволителя» та «захисника», одночасно намагаючись стерти українську національну ідентичність та її історію.

Медіареальність, створена на окупованих територіях, виконує роль інструменту м'якої сили, що підсилює колонізаційний вплив і сприяє формуванню залежності населення від окупаційної влади. Цей процес можна розглядати як продовження імперської політики Росії, яка спрямована на утримання контролю над територіями та їхніми ресурсами. Боротьба за інформаційний простір є ключовим аспектом сучасних конфліктів, і дослідження медіареальності на тимчасово окупованих територіях допомагає краще усвідомити механізми інформаційної війни, що використовується для підтримки колоніальних амбіцій. Саме тому подальші дослідження в цій галузі вважаємо перспективними та необхідними.

Таким чином, медіареальність у контексті колоніалізму не лише відображає дійсність в умовах тимчасової окупації, але й є активним інструментом у конструюванні політичного, культурного та соціального ландшафту на захоплених територіях.

Список використаної літератури

1. Бут К. «Один народ, єдіная вєра» та інша російська пропаганда на території Запорізької області. *Медіаграмотність в регіонах України.* URL: https://bit.ly/3VYgzwB (дата звернення: 31.10.2022).
2. Бут К. Пропаганда та медіареальність як інструменти ведення інформаційної війни: локальний вимір. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2022. № 4 (52). С. 24–32.
3. Газета «Запорізький вісник». Кінець травня – початок вересня 2024 р.
4. Газета «Комсомольська правда. Запорізька область». Кінець травня – початок вересня 2024 р.
5. Окупанти перебудовують навчання на ТОТ Запорізької області на воєнні потреби. *Іван Федоров / Запорізька обл. / Запоріжжя*. URL: https://t.me/ivan_fedorov_zp/8186 (дата звернення: 12.07.2024).
6. Foucault M. On genealogy of ethics II foucault reader / ed. P. Rabinow. New York : Pantheon Books, 1984. P. 23–25.
7. Gordon A. Russia, Ukraine, and the dynamics of colonization. *Krytyka*. 2023. URL: https://krytyka.com/en/articles/russia-ukraine-and-the-dynamics-of-colonization (date of request: 10.07.2024).
8. Sumlenny S. Russia's hidden colonialism: Its origins, forms, and the ways to escape it. *European Resilience Initiative Center*. URL: https://european-resilience.org/analytics/russias-hidden-colonialism-its-origins-forms-and-ways-escape-it (date of request: 12.07.2024).
9. Takeshita T. Exploring the media's roles in defining reality: From issue-agenda setting to attribute-agenda setting. *Academia.edu – Share research*. URL: https://www.academia.edu/2530987/Exploring_the_medias_roles_in_defining_reality_From_issue_agenda_setting_to_attribute_agenda_setting (date of request: 05.12.2023).
10. Zemliakova T. Types of cultural wars: formalization, media reality, audience reactions. *Integrated communications*. 2017. № 3. P. 53–58. URL: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2017.3.9 (date of request: 27.02.2023).

References

1. But, K. (2022). «Odin narod, yedinaia viera» ta insha rosiiska propahanda na terytorii Zaporizkoi oblasti [«One nation, one faith» and the other Russian propaganda on the territory of Zaporizhzhia Oblast]. *Mediahramotnist v rehionakh Ukrainy*. Retrieved from https://bit.ly/3VYgzwB [in Ukrainian].
2. But, K. (2022). Propahanda ta mediarealnist yak instrumenty vedennia informatsiinoi viiny: lokalnyi vymir [Propaganda and media reality as instruments of information warfare: A local dimension]. *Derzhava ta Rehiony. Seriia: Sotsialni Komunikatsii*, 4 (52), 24–32 [in Ukrainian].
3. Hazeta «Zaporizkyi visnyk» [Newspaper Zaporizhzhia Herald]. (2024, May – September) [in Ukrainian].
4. Hazeta «Komsomolska pravda. Zaporizka oblast» [Newspaper Komsomolskaya Pravda. Zaporizhzhia Region]. (2024, May – September). [in Ukrainian].
5. Okupanty perebudovuiut navchannia na TOT Zaporizkoi oblasti na voienni potreby [Occupiers are restructuring education in the temporarily occupied territories of Zaporizhzhia region to meet military

needs]. *Ivan Fedorov / Zaporizhzhia Region / Zaporizhzhia*. Retrieved from https://t.me/ivan_fedorov_zp/8186 [in Ukrainian].
6. Foucault, M. (1984). *On genealogy of ethics II foucault reader*. New York: Pantheon Books [in English].
7. Gordon, A. (2023). Russia, Ukraine, and the dynamics of colonization. *Krytyka*. Retrieved from https://krytyka.com/en/articles/russia-ukraine-and-the-dynamics-of-colonization [in English].
8. Sumlenny, S. (2024). Russia's hidden colonialism: Its origins, forms, and the ways to escape it. *European Resilience Initiative Center*. Retrieved from https://european-resilience.org/analytics/russias-hidden-colonialism-its-origins-forms-and-ways-escape-it [in English].
9. Takeshita, T. (1997). Exploring the media's roles in defining reality: From issue-agenda setting to attribute-agenda setting. *Academia.edu – Share research*. Retrieved from https://www.academia.edu/2530987/Exploring_the_medias_roles_in_defining_reality_From_issue_agenda_setting_to_attribute_agenda_setting [in English].
10. Zemliakova, T. (2017). Types of cultural wars: Formalization, media reality, audience reactions. *Integrated Communications,* 3, 53–58. Retrieved from https://doi.org/10.28925/2524-2644.2017.3.9 [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.09.2024.

Received 02.09.2024.

But K. Media Reality as a Component of Colonial Discourse (Based on the Example of the Temporarily Occupied Territories of Zaporizhzhia Region)

The purpose *of the study is to examine the role of media reality in the dissemination of Russian colonial discourse in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region.*

Research methodology*. The following methods were applied in the course of the study: systematization, analysis, and synthesis, as well as discourse analysis of the propaganda materials from the so-called occupational media of the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region, focusing on the spread of colonial discourse. For analysis, excerpts from the newspapers Zaporozhsky Vestnik and Komsomolskaya Pravda (print publications distributed in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region) from the summer of 2024 were selected.*

Results. *The article examines the influence of media on the spread of colonial discourse implemented by occupiers and collaborators in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region. It was found that media reality, as a specific virtual space, is one of the leading tools for spreading colonial discourse due to its strong influence on shaping public opinion. The analysis of the sources shows that the following elements are used in media practices to implement colonial discourse: the instrumentalization of language and the dissemination of narratives that legitimize colonial practices and contribute to the «elevation» of the colonizers over others; the consolidation of ideas of «otherness» concerning the inhabitants of the captured regions, promoted through stereotypes and frequent repetition of the same ideas; emphasis on the processes of assimilation occurring in society; the introduction of certain social practices and the imposition of colonial governing institutions (e.g., the education system); visual images and symbols that help establish the colonizers' role as protectors; changes in toponyms in the captured regions, and so on.*

Novelty. *First and foremost, the novelty of the study is manifested in its local focus, as the article focuses on specific territories of Zaporizhzhia region where the occupiers' publications, such as Zaporozhsky Vestnik and Komsomolskaya Pravda, are published. This allows the author to make a unique contribution to understanding the local specifics of the information war waged by the occupation authorities. In addition, this study explores media reality as a means of colonizing discourse, analyzing the ways in which propaganda influences the formation of public opinion and identity. The review of such methods as linguistic instrumentalization, narratives of «otherness» and toponym changes is a rather innovative approach in research on decolonization and information warfare. Thus, the novelty of the article lies in the combination of a local approach, a comprehensive analysis of media reality, and the practical significance of the research results for counterpropaganda and information security of Ukraine.*

Practical significance. *The results of the study of media reality in the temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region will help better understand how informational tools are used to shape public opinion and manipulate the consciousness of the population. This can be useful for developing effective countermeasures in the fight against propaganda and for reintegrating citizens in the temporarily occupied territories. Additionally, the conclusions of the article can assist governmental bodies and experts in the field of information security in developing strategies to counter disinformation and propaganda in the occupied territories, which is critically important for protecting Ukraine's national interests.*

Key words: *propaganda, colonial discourse, media reality, information warfare, temporarily occupied territories of the Zaporizhzhia region, media literacy, critical thinking, identity, decolonization, narratives.*